

УДК 37.013.42 : 37.018.32

Л. ЦИБУЛЬКО

Слов'янський державний педагогічний університет

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ГУМАНІЗАЦІЇ ВІДНОСИН МІЖ ПЕДАГОГАМИ ШКОЛИ-ІНТЕРНАТУ ТА ВИХОВАНЦЯМИ-СИРОТАМИ

У статті обґрунтовуються педагогічні умови гуманізації відносин між педагогами та вихованцями-сиротами в умовах школи-інтернату. Автором наводяться власні експериментальні дані щодо бачення вихованцями і педагогами шкіл-інтернатів шляхів оптимізації взаємних стосунків.

***Ключові слова:** педагоги, вихованці-сироти, відносини, гуманізація, педагогічні умови*

Постановка проблеми у загальному вигляді. Важливим компонентом гуманізації сучасної вітчизняної освіти є гуманізація відносин учасників навчально-виховного процесу, запровадження педагогіки співробітництва на засадах ідей гуманізму. В значній мірі це стосується такої категорії дітей як вихованці-сироти, які утримуються в закладах інтернатного типу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Розробці організаційно-педагогічних принципів діяльності окремих типів інтернатних установ та вивченню механізмів поліпшення соціального розвитку дітей-сиріт присвятили свої праці Ю. Азаров, В. Вугрич, В. Галузинський, Ю. Грицай, І. Зверева, Л. Канішевська, Б. Кобзар. Специфічні особливості змісту й організації позаурочної виховної діяльності в школах-інтернатах для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківської опіки, висвітлені в дослідженнях Г. Покиданова, Є. Пустовойтова, В.Семенюка, В. Слюсаренка, В. Яковенка. Проте, як доводить практика, проблема гуманних стосунків між педагогами і вихованцями шкіл-інтернатів залишається актуальною на сьогоднішній день.

Формулювання цілей статті. Саме тому метою зазначеної статті є теоретичне обґрунтування педагогічних умов гуманізації відносин між педагогами та вихованцями-сиротами в умовах школи-інтернату.

Виклад основного матеріалу дослідження. Гуманізм стверджує ставлення до людини і її життя як найвищої цінності. Це передбачає таке ставлення до неї, яке спри-

яє її самореалізації, надає можливість розвивати свою особистість. Таке становище людини в суспільстві неможливе без визнання найвищою цінністю іншої людини, її життя і діяльності, створення умов для реалізації її потенційних можливостей і обдаровань [1, с.14].

Г. Покиданов вважає, і ми з ним погоджуємося, що процес гуманізації відносин у системі „педагог – вихованець-сирота” може бути ефективним за умови суб’єкт-суб’єктної взаємодії і діалогу, особистісно-гуманістичного підходу, емоційного контакту, накопичення досвіду гуманних відносин і поведінки в процесі навчальної та поза-навчальної діяльності [2, с.36].

Рівень готовності дітей-сиріт та педагогів до налагодження відносин на засадах гуманізму ми визначали методами анкетування, педагогічних спостережень в експериментальних групах за такими показниками: знання гуманістичних цінностей, відповідність цих знань і поведінки, мотивація вчинків.

Виявилось, що респонденти розуміють гуманність як комплекс моральних якостей людини, досить широко характеризують засади, на яких мають базуватись відносини педагогів і дітей. Погляди педагогів і вихованців різняться при визначенні ними пріоритетності тих чи інших гуманних рис, якостей для налагодження взаємодії, співпраці у навчально-виховному процесі школи-інтернату. Зокрема, педагоги вважають, що гуманні відносини можуть налагодитись за умови наявності і реалізації таких рис та якостей: позитивного ставлення до своєї професії, вдволеність нею, толерантного ставлення до переконань, світогляду, віросповідань інших, володіння методами педагогічного стимулювання, достатнього рівня загальної культури і педагогічної майстерності – у педагогів та відповідальності, відкритості до співпраці, толерантності, довіри, доброзичливості, чесності, самокритичності – у вихованців.

На думку школярів-сиріт, налагодження співпраці, взаємодії на засадах гуманізму між учасниками навчального процесу можливе за умови наявності у педагогів таких характерологічних рис, як повага людської гідності, справедливості, толерантність, терпимість, самокритичність, довіра, тактовність, вимогливість до себе, у дітей - доброзичливість, порядність, толерантність, самокритичність, повага, чесність.

Спостерігається деяке заниження вимог вихованців до себе, до своїх гуманістичних рис та якостей у процесі налагодження педагогічно доцільної співпраці, взаємодії педагогів та вихованців шкіл-інтернатів.

Педагогічні спостереження дають підстави стверджувати, що, прагнучи будувати свої відносини за усталеними моральними нормами, учасники навчально-виховного процесу в інтернатній установі, зокрема педагоги, які б мали бути ініціаторами і керівниками цілеспрямованої роботи по формуванню гуманістичних цінностей у дітей-сиріт, не приділяють цій проблемі належної уваги. Спостерігається прагнення педагогів не виходити за рамки чисто викладацьких функцій; викликає утруднення в педагогів необхідність створення умов для самореалізації сутнісних сил особистості в навчальній діяльності, формування відповідального ставлення студента до себе. Результатом є певне відчуження дітей і педагогів, формалізація їх стосунків, що врешті-решт негативно впливає на соціальну адаптацію вихованців.

У процесі формуючого експерименту ми вважали, що важливою педагогічною умовою гуманізації відносин є особистісно-гуманістичний підхід педагога до вихованця-сироти. Він передбачає, що кожен учитель або вихователь школи-інтернату ставиться до учня-сироти як до унікальної особистості, визнає його права, свободи, вибори, сприяє його самореалізації.

Завдання полягають у необхідності трансформування в свідомості викладачів ідей гуманізму, чи не найважливішою з яких є сприйняття дитини як самоцінності, прийняття його неповторної індивідуальності. Вітчизняні дослідники зазначають, що визнання суб’єкта унікальним зобов’язує вважати нормою неповторюваність його ціннісних орієнтацій, якщо вони не загрожують соціальному організму, іншим людям [3].

Ми переконані, що і педагог, і вихованець повинні визнавати за кожним право на

несхожість, на індивідуальні погляди, інтереси, риси характеру, ставитись один до одного як до самостійної цінності, а не як до засобу досягнення своєї власної мети.

Формування гуманістичних відносин розпочинається з пізнання іншої індивідуальності. Для педагогів і дітей-сиріт цей процес обоюдно і одночасний – педагог вивчає освітній рівень, індивідуальні особливості вихованця, останній зі своїх позицій оцінює професійну майстерність, особистісні якості педагога.

У процесі експерименту ми орієнтували педагогів на те, що гуманізація навчання повинна базуватись на врахуванні індивідуальних особливостей і особистісних характеристик вихованців, які впливають на процес адаптації до навчання в школі-інтернаті, результатах діагностування їх рівня навченості, пізнавальної активності. Педагог має знати інтелектуальні здібності, схильності, мотиви, інтереси, особливості процесу мислення, рівень культури розумової праці вихованця, щоб реалізувати особистісний підхід до навчання та виховання, організувати співпрацю, взаємодію в системі „педагог - вихованець-сирота”.

Реалізація принципу гуманізації здійснювалось на кількох рівнях і передбачала кілька аспектів. Один з них - розробка персональних програм подолання недоліків довузівської підготовки, формування умінь і навичок навчальної діяльності, відсутність яких утруднювала процес соціальної адаптації вихованців-сиріт. Значної уваги надавалось добору адекватних завданням гуманізації навчального процесу форм, засобів, методів, прийомів організації навчальної діяльності учнів-сиріт. Надаючи в певних педагогічних ситуаціях вихованцям право вибору форм, методів, засобів навчання, знижуючи рівень регламентації, педагоги спонукали їх до підвищення відповідальності за результати своєї роботи.

Завданнями гуманізації відносин у системі „педагог - вихованець-сирота” вимагали формування в них таких рис і якостей, як орієнтація на позитивне в людях, визнання інтересів і потреб іншої людини, вмінь співчувати і співпереживати, толерантність до інших поглядів, ідеалів, віросповідань, національних традицій. Особлива увага приділялась створенню умов для самореалізації і самоствердження кожної особистості, задоволенню і розвитку її інтересів і нахилів, формуванню гуманності в повсякденних відносинах.

У роботі з вихованцями-сиротами процес формування у них готовності до співпраці з педагогами на гуманістичних засадах проходив кілька етапів. Формування необхідних знань про суть гуманізму у процесі вивчення навчальних дисциплін, самоосвіти доповнювалось включенням учнів у гуманні взаємини, які сприяли виробленню навиків гуманної поведінки, гуманних звичок.

Упровадження ідей гуманізації полягало у наданні навчальній діяльності гуманної спрямованості, застосування прийомів релаксації, розв'язання педагогічних задач, ситуацій гуманного змісту, організація досвіду міжособистісних стосунків.

Значної уваги у процесі експерименту надавалось підвищенню педагогічної кваліфікації викладачів, орієнтування їх на створення і реалізацію умов для адаптації особистості та подальшого розвитку її сутнісних сил, сприйняття студента таким, який він є; розуміння його почуттів, думок, настроїв; керування ними, прогнозування поведінки і вчинків, оцінювання можливостей і реальних його досягнень.

Висновки з дослідження і перспективи подальших розвідок. Як свідчать результати експерименту, педагогічними умовами ефективності формування гуманістичних відносин педагогів і вихованців-сиріт в умовах школи-інтернату є: демократизація і гуманізація всього життя школи-інтернату, всіх компонентів системи навчально-виховного процесу; перехід до суб'єкт-суб'єктивної педагогічної парадигми; належний професійний рівень, емоційна культура педагогів; знання педагогами вікових та індивідуальних особливостей, інтересів, мотивів діяльності вихованців-сиріт; наявність у партнерів по діяльності потенційно значущих для співпраці якостей особистості; створення атмосфери взаємної поваги і моральної рівності учасників взаємодії; створення позитивного емоційного клімату для співпраці.

Зазначена стаття не вирішує повністю досліджувану проблему. Подальшого вивчення потребують питання гуманізації стосунків між вихованцями шкіл-інтернатів, формування в них комунікативних навичок тощо.

Список використаних джерел

1. Кобзарь Б. С. Основы формирования гуманных взаимоотношений учащихся школ-интернатов для детей-сирот и детей, оставшихся без опеки родителей, во внеурочной деятельности / Б. С. Кобзарь. – К. : Стило, 1999. – 250 с.
2. Покиданов Г. О. Интернатам вдячні тисячі / Г. О. Покиданов. – К. : Вид-во “Фенікс” УАННП, 2001. – 251 с.
3. Проведення комплексної оцінки потреб дитини в інтернатному закладі / [Алімова Ю. А., Безпалько О. В., Зверева І. Д., Кукуруза Г. В. та ін.] ; за заг. ред. О. Г. Карагодіної. – К. : Перфект Стайл, 2007. – 128 с.

Стаття надійшла до редакції 28. 01. 2012.

Цибулько Л.

Славянский государственный педагогический университет, Украина

ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ УСЛОВИЯ ГУМАНИЗАЦИИ ОТНОШЕНИЙ МЕЖДУ ПЕДАГОГАМИ ШКОЛЫ-ИНТЕРНАТА И ВОСПИТАННИКАМИ-СИРОТАМИ

В статье обосновываются педагогических условия гуманизации отношений между педагогами и воспитанниками-сиротами в условиях школы-интерната. Автором приводятся собственные экспериментальные данные относительно видения воспитанниками и педагогами школ-интернатов путей оптимизации взаимных отношений.

Ключевые слова: педагоги, воспитанники-сироты, отношения, гуманизация, педагогические условия

Tsibulko L.

Slavyansk state pedagogical university, Ukraine

PEDAGOGICAL CONDITIONS OF A HUMANIZATION OF RELATIONS BETWEEN TEACHERS OF BOARDING SCHOOL AND PUPILS-ORPHANS

In article conditions of a humanization of relations between teachers and pupils-orphan in the conditions of boarding school are proved pedagogical. The author results own experimental data concerning vision by pupils and teachers of boarding schools of ways of optimization of mutual relations.

Keywords: teachers, pupils-orphan, relations, a humanization, pedagogical conditions